

Nestbescherming in de Haarlemmermeer

Ervaringen uit het eerste jaar

Christophe Reijman, Hans Kempkes en Bernard Dragtsma startten in 2024 met het beschermen van vogelnesten op de akkers van Jan Ham in de Haarlemmermeer. In dit eerste jaar ging het alleen om Kieviten. De resultaten zijn vergeleken met die van een soortgelijk project in het Zuid-Hollandse Rhoon. We trekken nu nog voorzichtige conclusies en hopen dat het project toekomst heeft doordat meer leden geïnteresseerd raken in het zoeken en markeren van nesten.

■ Bernard Dragtsma

Toen de Vogelwerkgroep in de Haarlemmermeer startte met het Meetnet Agrarische Soorten (MAS) van Sovon, ontdekten we dat het Kenniscentrum Akkervogels en het Landschap Noord-Holland ook geïnteresseerd waren. Een van hen was Luit Buurma die sinds een jaar de akkers van agrariër Jan Ham inventariseerde en daarnaast aan nestbescherming deed. Helaas overleed Buurma, ooit een van de oprichters van Sovon. Jan Ham nam daarom contact op met de Vogelwerkgroep, waarna we met drie personen besloten om het werk van Luit te continueren.

Noodzaak van nestbescherming bij akkervogels

'Dramatisch broedsucces, maar Kieviten blijven akkers opzoeken', kopte *Nature Today* op 20 mei 2024 naar aanleiding van een onderzoek van Kenniscentrum Akkervogels. Gemiddeld 16% van de kievitparen wist op de akkers bij het Zuid-Hollandse Rhoon jongen groot te brengen. Veel te weinig om de aantallen Kieviten op peil te houden. Met vijf tot tien broedparen per 100 ha leken ze het behoorlijk goed te doen. Helaas bracht slechts 1 op de 10 broedparen kuikens groot. Het lukte vooral niet om de kuikens vliegvlug te krijgen. Nestverlies door preda-

tie, biotoop- en akkerbewerking was met een uitkomst van 66% nog enigszins normaal. Heel anders verliep het in de jongenfase. Het lukte de meerderheid van de broedparen niet om kuikens vliegvlug te krijgen en verreweg de grootste sterfte onder de kuikens vond plaats in hun eerste levensweek. De kuikenoverleving bedroeg nog geen 12% waar 24% nodig is om de populatie op peil te houden. Wel bleek dat in mei (47%) de resultaten aanmerkelijk beter waren dan in april (8%).

Ondanks de slechte resultaten bleven de Kieviten het gebied opzoeken. Door de inzet op hoogwaardige akkernatuur (waarbij er zich een gezond, samenhangend landschap vormt waarin karakteristieke flora en fauna zich kan vestigen, handhaven en uitbreiden) was er zelfs sprake van groei in het aantal broedparen. Maar nestbescherming vooraf aan grondbewerking, hoe noodzakelijk ook, leidde niet tot verbetering van de broedresultaten. Hoewel de precieze oorzaak van de kuikensterfte onduidelijk was, leek naast het beschermen van de nesten een aantrekkelijke habitat om op te groeien van groot belang.

Eerste aanzet tot nestbescherming

Een vergelijking maken tussen de Haarlem-

CHRISTOPHE REIJMAN en HANS KEMPKE bij een gevonden nest. Foto's: Bernard Dragtsma

mermeerse- en Rhoonse polders is lastig. Daarvoor zijn onze werkwijze en ervaringen simpelweg te beperkt en onvoldoende onderbouwd. Toch loont het de moeite om bij het continueren van ons initiatief, parallelen en verschillen tussen beide polders te benoemen.

Evenals bij de Rhoonse polders bestaat de ondergrond van de akkers in de Haarlemmermeer uit zeeklei en ook is de Kievit in de Haarlemmermeer als broedvogel redelijk

goed vertegenwoordigd. In de Rhoonse polders wordt sinds een aantal jaren ingezet op hoogwaardige akkernatuur. In de Haarlemmermeer lijkt dit bij agrariërs voorzichtig van de grond te komen. Het project *Green Base* voorziet in de aanleg van bloemrijke akkerlanden, wintervoedsel- en vogelakkers. We verwachten dat dit ook in de Haarlemmermeer een gunstige invloed zal hebben op het aantal broedparen van de Kievit.

We beperkten ons hoofdzakelijk tot het inventariseren en beschermen van de nesten. Wel hebben we na de akkerbewerking één nacontrole verricht. We zagen kuikens, maar aantallen werden niet systematisch bijgehouden. Dat is een aandachtspunt voor het komende jaar. In de Rhoonse polders concentreren de broedgevallen van de Kievit

zich rond dezelfde, grotendeels kale akkers, met natte laagtes en verslechte plekken. Ook in de Haarlemmermeer bleek dat de broedgevallen zich beperkten tot een onbewerkte akker met een lichte mate van onkruidbegroeiing.

Opsporen en markeren van nesten

Na een praktijkonderricht van Aad van Paasen van de Provinciaal Agrarische Collectieven stapten we, bewapend met verrekijker, telescoop, peilstokken en bamboe markeringsstokjes, de akkers van Jan Ham op. We merkten dat het interpreteren van het gedrag van de Kieviten van essentieel belang was om de nesten te lokaliseren. Hun gedrag leek wel een spel dat ze, op de schier eindeloze vlakte, met verve speelden. Maar al doende leert men. Met de kijker of telescoop de akkers afspeuren op Kieviten, was volstrekt onvoldoende. Maar langzamerhand lukte het ons om het spel van de Kieviten te

doorgronden en steeds efficiënter te werk te gaan.

De bewerkingssstaat van de akkers was een belangrijk selectiecriterium. Zoals eerder aangegeven, is een nog onbewerkte en reliëfrijke akker een belangrijke voorwaarde voor de Kievit om te nestelen. De vogels meden geëgde dan wel ingezaaide akkers. Ook zaten ze liever dicht bij elkaar dan meer verspreid. Ongetwijfeld zal het minder opvallen van de nesten, het gebruik maken van het reliëf voor de nesthoogte en het voordeel van het gezamenlijk opmerken en verjagen van predatoren, hierbij een rol spelen. Naast meeuwen en kraaiachtigen zagen we een jonge vos.

Een eerste blik op zittende Kieviten is nuttig, maar bepaalt geen indicatie van een nestplek. Het was vaak vergeefse en tijdrovende moeite om daaropaf te gaan. Bij het betreden van de akkers vlogen de meeste Kieviten, al dan niet alarmerend, op. Om, wan-

KIEVIT op natte, verslechte akker. Foto: Bernard Dragtsma

neer het gevaar geweken was, sluipenderwijs terug te keren naar de nestplek. Dit gedrag moesten we leren onderscheiden van foerageergedrag. Omdat de vogel op het oog jaagt, liepen ze ook voortdurend snelle korte stukjes.

Onze meest succesvolle strategie kwam erop neer, dat één persoon de akker opliep om vervolgens weer terug te keren. Een tweede persoon observeerde ondertussen vanaf de rand van de akker nauwlettend het gedrag van de Kievit. Gewoonlijk landde deze op enige afstand van het nest om daarna met korte onderbrekingen naar het nest terug te keren. Dat punt moest met de telescoop precies in de gaten worden gehouden. Gewapend met het markeerstokje ging de eerste persoon dan op telefonische aanwijzing van zijn compagnon, naar de vermeende nestplek. Bij succes plaatste hij het stokje schuin in de grond, zodat het bovenste einde naar de nestplek verwees. Al met al is het een fascinerende bezigheid waarbij het interpreteren en doorgronden van het gedrag een uitdaging was die toch wel verslavend werkt. Het gevoel dat je met je inspanning direct de vogels helpt, geeft veel voldoening. Niet voor niets is het *aaisykjen* in Friesland, ook in de huidige beschermende vorm, nog altijd een traditie van formaat.

Resultaten en bevindingen

De oppervlakte van de akkers achter de boerderij van Jan Ham bedraagt in zijn totaliteit 55 hectare. De nog onbewerkte akker waar de Kieviten broedden was 10 hectare. Later in het seizoen, maar nog wel gedurende de nestfase, werd de akker bewerkt voor de suikerbietenteelt.

In totaal noteerden we, naast een leeg nest,

11 kievitsnesten. De meeste nesten bevatten 4 eieren. Het resultaat was dus, onverwacht, beter of vergelijkbaar met de percelen in de Rhoonse polders met 5 tot 10 broedparen per 100 ha.

Tijdens de nacontrole vonden we vier nesten niet meer terug, inclusief de markeringsstokjes. Dit komt mogelijk door grondbewerking, maar het ligt ook voor de hand dat uitgekomen of gepredeerde nesten met het bewerken van de grond al zijn verwijderd. De bamboestokjes bleken tijdens de grondbewerking soms moeilijk zichtbaar. Maar hoe meer zichtbaar de stokjes, des te groter de kans op predatie. Ook predatoren leren helaas snel. Volgens Jan Ham zijn nesten nog beter te ontwijken als de GPS-coördinaten ervan bekend zijn. Een waardevolle optie voor een volgende keer. Hopelijk kan in de toekomst bij de grondbewerking ook een iets ruimere marge rondom de nesten aangehouden worden.

De toekomst

Het project nestmarkering is nu nog uitgevoerd op een kleine schaal maar verdient volgens ons zeker een vervolg. Motivatie, betrokkenheid en een goede samenwerking met de agrariër is van essentieel belang om tot een optimaal resultaat te komen. Dat was met Jan Ham zeker het geval. Het was hem opgevallen dat er behoorlijk veel pullen op de akker aanwezig waren, een mooi succes dus. Het toont aan dat nestmarkering (naast inrichting en een zo vogelvriendelijk mogelijk beheer) duidelijk een noodzakelijke bijdrage levert aan het onder grote druk staande broedsucces van de Kievit.

De MAS-telling die we in de Haarlemmermeer uitvoeren leent zich niet voor een sys-

Nesten	Telling 1	Telling 2	Telling 3	Telling 4	Telling 5
Kievit	2	4	3	2	0
Scholekster	0	0	0	0	1

TABEL AANTAL GEVONDEN NESTEN PER TELLING. Telling 5 betreft hoofdzakelijk de nacontrole.

tematische nestmarkering. Daarvoor ontbreekt binnen de systematiek eenvoudigweg de toegemeten tijd. Vanuit het Agrarisch Collectief Noord-Holland-Zuid gaf men nadrukkelijk aan weldegelijk belang te hechten aan de exacte locaties van de nesten op hun akkers. Het broedsucces van akker-vogels leeft ook bij hen. Daarnaast ontvangen zij per nest een financiële bijdrage van de provincie.

Wij vonden het spel met de Kieviten een zinvolle, boeiende en leerzame bezigheid. Het is een vorm van directe bescherming, waar mogelijk meerdere leden van onze Vogelwerkgroep warm voor zullen lopen. Bij voldoende belangstelling en organisatiepotentieel, valt het te overwegen om het project in de toekomst stapsgewijs uit te breiden.

Bronvermelding

- www.naturetoday.com/nl/nlnature-reports/message/?msg=32315
Dramatisch broedsucces, maar Kieviten blijven akkers opzoeken.
- Bernard Dragtsma & Christophe Reijman (2024) Het MAS-project. Fitis, 60 | 1 | 2024, 12-16.

